

is dit boek uitgebracht. Het is een bundel over de vele verschillende vormen en aspecten van de alternatieve geneeskunde. Een boek vol flauwekul en oplichterij, als je het voorwoord mag geloven.

Het Moerman-dieet, acupunctuur, het bloedgroepdieet, macrobiotiek en *therapeutic touch* komen onder andere voorbij. Je zult soms met ongeloof lezen over de achtergronden en ontstaanswijzen van verschillende alternatieve therapieën. Vooral het hoofdstuk over homeopathie vond ik verbazingwekkend. Wist u bijvoorbeeld dat homeopaten vroeger

vogelspinnen en bedorven vlees als geneesmiddelen gebruikten? Daarnaast komen de alternatieve behandelingen bij reuma aan de orde. Van een aantal van deze behandelingen is wel degelijk een gunstige werking aangetoond. Dus toch niet allemaal flauwekul. Het hoofdstuk over het omstreden middel DES toont aan hoe fouten kunnen ontstaan als we nieuwe geneesmiddelen of behandelwijzen niet voldoende onderzoeken. Alternatieve behandeling kan op deze manier dus wel degelijk schade brengen aan de gezondheid. Ook de reguliere geneeskunde komt onder vuur te staan in het hoofdstuk over kankerscreening. De alternatieve geneeskunde profiteert gretig van het natuurlijk beloop van

symptomen en het placebo-effect. Maar laten we eerlijk zijn, ook voor de reguliere geneeskunde bieden deze verschijnselen een helpende hand. Waarom zouden patiënten die niet voldoende baat hebben bij de reguliere geneeskunde niet hun heil mogen zoeken in het alternatieve circuit?

Zolang het niet schaadt, en dat is zeker een leerpunt van dit boek, heb ik daar geen problemen mee. Laten we niet tegen kwakzalverij strijden, maar tegen een slechte communicatie over alternatieve geneeswijzen in de spreekkamer. Wanneer alternatieve geneeswijzen daar bespreekbaar zijn, kan de patiënt een onderbouwde keuze maken en kun je mogelijk schade voorkomen. Met dit boek kunt u zich alvast verdiepen in enkele vormen van alternatieve behandeling.

Annemarie Uijen

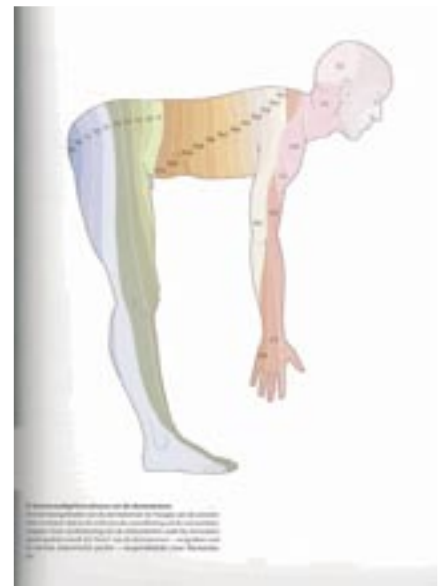
Anatomieplaatjes

Schünke M, Schulte E, Schumacher U. Prometheus, deel 1. Algemene anatomie en bewegingsapparaat. 543 pagina's, € 84,90. Houten: Bohn Stafleu Van Loghum, 2005. ISBN 90-313-4385-4.

Heeft u er ook zo veel moeite mee om elke keer te bedenken of de duim in dermatoom C6 of C8 zit? Het plaatje bij deze boekbespreking maakt het gelijk duidelijk. Zo kan anatomie opeens eenvoudig, leuk en leerzaam zijn.

Deze atlas is met 1694 plaatjes meer dan alleen een zeer fraai plaatjesboek. Mijn oude Sobotta blinkt uit in nogal schimmige tweedimensionale plaatjes zonder al te veel uitleg, maar dit boek heeft duidelijke schema's met mooie dwarsdoorsneden, waardoor er opeens inzicht is in de logica van het lijf. Dat is niet alleen leuk omdat het zo veel herinneringen aan een studentenleven oproept, maar vooral omdat het nieuwe verwondering oproept over hoe fraai we in elkaar zitten.

Af en toe grijp ik tijdens het spreekuur naar een atlas om even te kijken hoe het ook al weer zit met de pro- en supinator van de onderarm. Dat zal ik met deze atlas beslist vaker doen. Voor zo'n dik

© 2005 Georg Thieme Verlag, Stuttgart, Duitsland

boek is dit weinig geld en moet u het niet laten liggen. Gelijk bestellen, dus. En de vervolgdelen in de gaten houden.

Joost Zaai

Eet jouw dokter ook patat?

Ignace Schretlen, met tekeningen van Carro Lenselink. Eet jouw dokter ook patat? Op bezoek bij de dokter. Bussum: Pereboom, 2005. 38 pagina's, € 13,90. ISBN 9077-455-00-0.

Dit boek beschrijft in eenvoudige taal de ervaringen van vier kinderen die naar de dokter gaan. Marlies gaat met haar vader naar het consultatiebureau en Hatice gaat met haar moeder, die hoofd- en keelpijn heeft, naar de huisarts. Sebastiaan is ziek en heeft een snotneus en een loopoor en gaat met zijn vader naar de huisarts. Sander krijgt, omdat hij zo moe is, een prikje in zijn vinger van de assistente van de dokter.

Ignace Schretlen geeft in vier hoofdstukken helder weer wat een bezoek aan de dokter voor een peuter of kleuter kan inhouden. Vooral de anamnese en het lichamelijk onderzoek komen aan bod.

'Wat zit er in jouw buik?' vraagt de consultatiebureau-arts aan Marlies, die wat te zwaar is. 'Boterhammen en patat,' antwoordt zij. De titel verwijst naar de dokter op het consultatiebureau die toegeeft zelf patat ook wel lekker te vinden. Maar

natuurlijk mag Marlies, die een beetje dik is, van de dokter niet te vaak patat eten. Het lichamelijk onderzoek wordt in de meeste hoofdstukken gedetailleerd beschreven. 'Nu moet Marlies haar mond heel wijd opendoen. Dan kan de dokter haar tong, tanden, kiezen en haar keel zien.'

Ook bespreekt Schretlen het gebruik van diagnostische instrumenten zoals de oorthermometer, otoscoop, stethoscoop, keel spatel en een bloeddrukmeter. 'De dokter doet een band om mama's arm en pompt hem op. Ineens klinkt het "psssss"... alsof een ballon leegloopt.' Schretlen benoemt ook de gevoelens en het gedrag van kinderen, zoals de nieuwsgierigheid van Hatice ('Bij de dokter is zoveel te zien'), de angst van Sander ('ik wil geen prikje in mijn arm', zegt hij en begint te huilen) en het ziek-zijn van Sebastiaan ('Hij zegt niets. Hij wil het liefst naar bed.').

Het boek vind ik erg geschikt om kinderen uit voor te lezen om ze zo vertrouwd te maken met een bezoek aan de (huis)arts. Ook in de wachtkamer is het boek op zijn plaats, met name vanwege de vele tekeningen. Deze zijn zeer kleurrijk en illustreren op een luchtige manier het uiterlijk van de spreekkamer en het lichamelijk onderzoek.

Sommige voorbeelden zijn wat gedateerd, zoals het recept dat met de hand wordt geschreven en het ontbreken van een computer in de spreekkamer. Maar voor het overige heeft het boekje niets aan actualiteit verloren, een bezoek aan de dokter is ondanks alle veranderingen in de zorg een tijdloos en herkenbaar fenomeen, zeker voor kinderen!

Mirjam de Kleijn

Second opinion

Coumou H. *Second opinion. Wegwijzer voor patiënten.* Amsterdam: Boom, 2005. 117 pagina's, € 15. ISBN 90-8506-1393.

'Dokter, u zegt dat deze behandeling een kans van slagen heeft van 80%. Maar hoe groot is de groep patiënten op grond

waarvan dit percentage is berekend? Hoeveel patiënten heeft u op deze manier behandeld en hoe is het verder met hen gegaan?' Deze vragen kunnen wij in de toekomst steeds vaker van patiënten verwachten.

Second opinion is geschreven voor patiënten die mee willen denken en/of beslissen met de arts. In het eerste hoofdstuk leert de patiënt om de arts te vragen naar zijn ervaringen met bepaalde aandoeningen en behandelingen. Op deze manier kan de patiënt zich een beeld vormen van de competenties van de arts. Daarnaast leert de patiënt dat er zeer veel factoren meespelen voordat de arts tot een beslissing komt. Hierdoor kunnen artsen in eenzelfde situatie tot zeer verschillende oordelen komen en meningsverschillen krijgen over de meest eenvoudige problemen. Het tweede hoofdstuk somt een waslijst aan vragen op die de patiënt aan de arts kan stellen als deze een behandeling of verder onderzoek voorstelt. In een consult van tien minuten komt de arts tijd tekort om al deze vragen te beantwoorden. Het is dus te hopen dat niet alle patiënten het boek gelezen hebben en het naadje van de kous willen weten. Het hoe en waarom van een second opinion komt in het derde hoofdstuk aan bod. In het laatste hoofdstuk krijgt de patiënt bronnen aangereikt om zelf naar

medische informatie te zoeken.

Het boek zou patiënten beter moeten voorbereiden op een gesprek met een arts, maar schiet zijn doel voorbij. Na het lezen van het boek ben je bang dat je een vraag vergeet te stellen in de spreekkamer, waardoor je mogelijk niet optimaal geïnformeerd bent. Coumou stelt dat je je eigen risico's verhoogt als je niet vraagt naar de competenties van een arts. Je krijgt wantrouwen in het oordeel van slechts één arts. Een andere arts is mogelijk meer competent of komt tot een andere diagnose of behandeling. De vraag naar een second opinion zal bij de lezers van dit boek stijgen. Het is niet voor niets dat de Second Opinion Praktijk in Amsterdam, gerund door de auteur van het boek, af en toe subtiel in enkele voorbeelden naar voren komt...

Annemarie Uijen

Werken aan kwaliteit in de huisartsenpraktijk

Braspenning JCC, Pijnenborg L, In 't Veld CJ, Grol RPTM, redactie. *Werken aan kwaliteit in de huisartsenpraktijk. Indicatoren gebaseerd op de NHG-Standaarden.* Houten: Bohn Stafleu Van Loghum, 2005. 145 pagina's, € 34. ISBN 90-313-4624-1.

Alvan Feinstein zegt: 'The word "care" implies "caring", and not just clinical decisions and actions; what is usually measured as "quality of care" is the performance of approved technical procedures. During the past few years, this distinction has been recognized increasingly in publications that refer to the work as "performance", not as "quality of care". Nevertheless, the general belief persists that "quality of care" is being evaluated when performance is measured.'

Werken aan kwaliteit in de huisartsenpraktijk gaat over het 'technische presteren' van huisartsen. Met die beperking geeft het boek handvatten aan huisartsen die hun eigen handelen willen evalueren en verbeteren. Men maakt dan gebruik van indicatoren: aanduidingen van de mate van overeenstemming met een richtlijn. Het boek beschrijft 129 indicatoren, de